MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSSTÖD

Vårdnad, boende och umgänge vid skyddade personuppgifter

Mars 2024

Innehåll

Att hantera skyddade personuppgifter inom familjerätten 3
Skyddade personuppgifter 3
Sekretessmarkering 4
Skyddad folkbokföring 4
Fingerade personuppgifter 4
Domstolsprocessen 5
Domstolen beslutar vilken socialnämnd som ska verkställa en utredning 5
Uppgift om vilken socialnämnd som ansvarar för en utredning 6
Uppgift om vilken socialnämnd som inger upplysningar 6
Uppgifter från referenspersoner 7
Dokumentation 8
Samverkan 9

Att hantera skyddade personuppgifter inom familjerätten

Det är viktigt att socialnämnden har beredskap och rutiner för att möta, stödja och utreda personer med skyddade personuppgifter. Av rapporter från Jämställdhetsmyndigheten framgår att personer som lever med skyddade personuppgifter ofta får sina uppgifter röjda av myndigheter, vilket leder till stora negativa konsekvenser för dessa personer.[1] Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer har socialnämnden ett ansvar för att fastställa rutiner för hur skyddade personuppgifter ska hanteras. Det kan handla om att ta fram checklistor med säkerhetsåtgärder eller tekniska lösningar i dokumentationssystemen.[2] I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS finns regler om dokumentation som rör personer med skyddade personuppgifter.[3] När personer som har skyddade personuppgifter aktualiseras inom familjerätten är det viktigt att handläggaren får information om varför barnet och/eller föräldern har skyddade personuppgifter för att kunna handlägga ärenden på ett säkert sätt. Denna information erhålls enklast från personen i ärendet som har skyddade personuppgifter.

Skyddade personuppgifter

Uppgifter i folkbokföringen är i regel offentliga. Skyddade personuppgifter är ett samlingsnamn för de tre åtgärder som kan komma i fråga när en person riskerar att bli utsatt för våld, förföljelse eller allvarliga trakasserier av annat slag. Nedan görs en kort sammanfattning av åtgärderna. För mer information hänvisas till Skatteverket.[4]

---

[1] Jämställdhetsmyndigheten, *Skyddade personuppgifter – oskyddade personer*, delredovisning rapport 2022:10, s. 32 samt Jämställdhetsmyndigheten, *Att leva med skyddade personuppgifter – behovet av samhällets långsiktiga stöd*, slutredovisning 2023:4, s. 13.
[2] Socialstyrelsen, *Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*, s. 94 f.
[3] Se även Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende och umgänge – Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*, Socialstyrelsen, *Handläggning och dokumentation – Handbok för socialtjänsten* och Socialstyrelsen, *Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.*
[4] Se https://skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter och https://skatteverket.se/offentligaaktorer/folkbokforing/vagledningforoffentligaaktorershanteringavskyddadepersonuppgifter. Hämtat 2024-03-18.

Sekretessmarkering

Sekretessmarkering[5] är den minst ingripande formen av skyddade personuppgifter. En sekretessmarkering är en påminnelse för myndigheter om att en noggrann sekretessprövning enligt 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) ska göras innan personuppgifterna lämnas ut. Skatteverket kan registrera en sekretessmarkering om det finns ett konkret och aktuellt hot som medför att det objektivt föreligger en risk för att personen utsätts för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier.[6]

Skyddad folkbokföring

Skyddad folkbokföring[7] innebär att en persons adress inte är registrerad i folkbokföringen och att de gamla adressuppgifterna har tagits bort. Skatteverket kan besluta om skyddad folkbokföring för en person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier. Personens post levereras till Skatteverket men det framgår inte av adressen att Skatteverket är mottagaren. Denna form av skyddade personuppgifter kallades tidigare kvarskrivning men var då mer begränsad till en viss form och därmed inte lika flexibel.[8]

Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter[9] är den starkaste och mest ingripande formen av skyddade personuppgifter. Personer med fingerade personuppgifter måste fullständigt bryta med det gamla livet, såsom arbete, bostad, släkt och vänner, för att sedan bygga upp ett helt nytt liv på en annan plats. En person som har fingerade personuppgifter använder en annan identitet än den verkliga men det innebär ingen rättslig förändring av personens namn. Kopplingen mellan de verkliga och fingerade personuppgifterna är normalt sett sekretessbelagd. Polismyndigheten kan besluta om fingerade personuppgifter om personen riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet mot sitt liv, sin hälsa, sin frihet eller frid.[10]

[5] 5 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL).
[6] Prop. 2017/18:145 s. 31, 32 och 77.
[7] 16 § folkbokföringslagen.
[8] Prop. 2017/18:145 s. 46 ff.
[9] Lag (1991:483) om fingerade personuppgifter.
[10] Prop. 2017/18:145 s. 33 och 26.

Domstolsprocessen

Som huvudregel är det domstolen i den ort där barnet har sin hemvist som är behörig att ta upp frågor om vårdnad, boende och umgänge.[11] Skyddade personuppgifter kan medföra att den som vill väcka talan inte känner till var barnet har sin hemvist eller att valet av domstol riskerar att avslöja var den som har skyddade personuppgifter är bosatt. Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet har sin hemvist är domstolen i den ort där någon av parterna har sin hemvist behörig att ta upp frågorna.[12] Det är vanligtvis tillräckligt att en part kan ge in handlingar som visar att någon form av skyddade personuppgifter förekommer i målet.[13]

För de fall sekretess också gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra parternas hemvister, får frågorna även tas upp av Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra barnets och en parts hemvist och den andra parten inte har hemvist i Sverige.[14]

Domstolen beslutar vilken socialnämnd som ska verkställa en utredning

I alla mål om vårdnad, boende och umgänge har domstolen ett ansvar för att frågorna i målet blir tillräckligt utredda. Innan domstolen fattar ett interimistiskt beslut kan den inhämta upplysningar från socialnämnden och innan domstolen avgör ett mål om vårdnad, boende eller umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har nämnden tillgång till upplysningar som kan ha betydelse för bedömningen är nämnden skyldig är lämna dessa till domstolen. Om det behövs ytterligare utredning får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att genomföra utredningen.[15]

Vilken socialnämnd som ska få uppdraget att utföra utredningen är inte reglerat i lag. Av förarbetena framgår att utgångspunkten är att domstolen bör vända sig till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört. Om barnet eller föräldern har skyddade personuppgifter är det inte lämpligt att handlägga ärendet i den kommun där barnet eller en förälder med skyddade personuppgifter bor och domstolen kan då välja en annan socialnämnd, t.ex. socialnämnden i den kommun där den förälder som inte har skyddade personuppgifter bor.[16]

[11] 6 kap. 17 § första stycket föräldrabalken (FB).
[12] 6 kap. 17 § andra stycket FB.
[13] Prop. 2020/21:150 s. 105.
[14] 6 kap. 17 § tredje stycket FB samt prop. 2020/21:150 s. 108.
[15] 6 kap. 19 § första, andra och tredje stycket samt 6 kap. 20 § andra stycket FB.
[16] SOU 2005:43 s. 284 f.

Uppgift om vilken socialnämnd som ansvarar för en utredning

Parterna i en utredning om vårdnad, boende och umgänge har alltid rätt att få veta vilken socialnämnd som handlägger ärendet. Justitiekanslern, JK, har uttalat att det inte är förenligt med grundläggande rättssäkerhetskrav att en så avgörande utredning utförs anonymt i förhållande till någon av parterna. En förälder behöver kunna vända sig till handläggaren med frågor om utredningen och brukar vanligtvis kontaktas under utredningen.[17] Detta innebär att det inte heller är möjligt att hemlighålla en socialnämnd som har bistått utredaren, t.ex. genom att hålla samtal med en förälder som har skyddade personuppgifter. För att inte riskera att bidra till att skyddade personuppgifter röjs kan det därför vara nödvändigt att den socialnämnd som är huvudansvarig för utredningen genomför utredningen i sin helhet. Det innebär att utredaren kan behöva resa till den ort där föräldern och barnet befinner sig för att samla in de uppgifter som behövs. Det är även möjligt för utredaren att erbjuda digitala möten eller möten på en annan ort.

Uppgift om vilken socialnämnd som inger upplysningar

Vad gäller möjligheten att hemlighålla uppgiften om vilken socialnämnd som har lämnat upplysningar till domstolen är rättsläget mer oklart. I förarbeten har framförts att en part även bör ha rätt att ta del av uppgiften om vilken socialnämnd som har lämnat upplysningar.[18] I praxis finns dock exempel där det har ansetts möjligt att hemlighålla vilken socialnämnd som har lämnat upplysningar om upplysningarna inte innehåller någon bedömning eller förslag, utan enbart en sammanställning av uppgifter från i olika register samt en redovisning av samtal som genomförts med parterna och barnet.[19] Enligt 6 kap 19 § andra stycket föräldrabalken (FB) är nämnden skyldig att lämna upplysningar till rätten om nämnden har tillgång till upplysningar som har betydelse för frågans bedömning. När socialnämnden lämnar upplysningar till domstolen är det inte möjligt att hemlighålla för domstolen vilken socialnämnd som inger upplysningarna. Det föreligger dock inget hinder mot att socialnämnden uppmärksammar domstolen på att uppgiften om vilken socialnämnd som inger upplysningarna kan vara belagd med sekretess med hänsyn till att en part i målet har skyddade personuppgifter. Detta kan exempelvis ske genom att uppgiften anges i en bilaga eller ett missiv. Om uppgiften om vilken socialnämnd som har ingett upplysningarna sedan begärs ut av en part gör domstolen en egen bedömning, med hänsyn till reglerna om sekretess och sekretessbrytande bestämmelser enligt 10 kap. 3 § OSL utifrån rätten till partsinsyn.

[17] JK:s beslut 2003-03-31 dnr. 2967-01-21.
[18] SOU 2017:6 s. 404 och SOU 2005:43 s. 284.
[19] Svea hovrätts beslut 2017-03-09 i mål nr Ö 2121-17 avseende Stockholms tingsrätts beslut 2017-02-14 i mål nr T 6950-16.

Uppgifter från referenspersoner

Den som är part i ett mål eller ärende har som huvudregel rätt till insyn i målet eller ärendet.[20] Om en uppgift är belagd med sekretess hanteras den regelkonflikt som uppstår mellan sekretessen och rätten till partsinsyn i 10 kap. 3 § OSL. Av 10 kap. 3 § andra stycket OSL följer att sekretess inte innebär någon begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få ta del av alla omständigheter som ligger till grund för ett avgörande i ett mål. Bestämmelsen omfattar allt processmaterial även om det inte med säkerhet kommer att få betydelse för beslutet.[21] Detta innebär att domstolens möjligheter att undanhålla uppgifter i en utredning för en part är ytterst begränsade och det är därför viktigt att inga uppgifter som kan röja skyddade personuppgifter förekommer i utredningen.

Innan utredaren kontaktar en referensperson bör han eller hon noga överväga syftet med kontakten.[22] Gör utredaren bedömningen att uppgifter behöver inhämtas från referenspersonen är det enligt förarbetena inte möjligt att hemlighålla personens namn, yrke och relation till barnet eller föräldern för en part. I förarbetena råder det delade meningar om ifall arbetsplats och tjänstgöringsort behöver redovisas men som argument för att dessa uppgifter bör redovisas har framhållits att de är viktiga för en parts möjlighet att åberopa ett annat vittne på samma arbetsplats. [23] I vissa situationer kan en uppgift om en persons namn tillsammans med andra uppgifter vara tillräckligt för att lokalisera var parten med skyddade personuppgifter är bosatt.

Även om referenspersonen skulle anonymiseras i utredningen finns det enligt förarbetena mycket som talar för att uppgifter om referenspersonen, såsom namn, yrke, arbetsplats och relation till barnet eller föräldrarna, måste redovisas av socialnämnden om en part efterfrågar dessa uppgifter hos nämnden.[24] Om en part begär att få ta del av uppgifter om referenspersonen hos socialnämnden prövas begäran utifrån 10 kap. 3 § första stycket OSL där det framgår att en handling eller ett material inte får lämnas ut till en part i den utsträckning det av hänsyn till något allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagda uppgifter i materialet inte röjs. I praxis har framhållits att uttrycket "synnerlig vikt" markerar att det ska vara fråga om undantagssituationer då syftet bakom sekretessen framstår som särskilt tungt vägande i förhållande till partens intresse av full insyn i materialet.[25] Det finns praxis som tyder på att en part kan nekas tillgång till uppgifterna men rättsfallen är få och öppnar för en annan bedömning i andra situationer.[26] Av en nyligen genomförd utredning framgår att det hos domare finns olika uppfattningar om huruvida en part i ett familjemål ska ha rätt att få del av uppgifter om en referensperson, så som namn eller arbetsplats, även om det skulle kunna leda till att skyddade personuppgifter röjs.[27] Med beaktande av denna osäkerhet och

[20] Se t.ex. 10 § förvaltningslagen.
[21] Sigurd Heuman m.fl., *Sekretess m.m. hos allmän domstol*, 5 uppl., Lund: Lunds domarakademi, 2017, s. 148.
[22] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51).
[23] SOU 2017:6 s. 404 och SOU 2005:43 s. 286.
[24] Ibid.
[25] RÅ 1994 ref. 79.
[26] T.ex. Kammarrätten i Stockholm mål nr. 1126-14. Se även JO 2422-2018 ang. referensperson i barnavårdsutredning.
[27] Ds 2023:15 s. 384.

myndigheters ansvar att inte röja skyddade personuppgifter behöver utredaren, innan denne inhämtar uppgifter från en referensperson, noga överväga de konsekvenser inhämtandet kan få för ett barn eller en förälder med skyddade personuppgifter.

Utredningar med skyddade personuppgifter medför ofta begränsningar i möjligheten att inhämta underlag för utredarens och domstolens bedömning. I vissa fall kan det vara relevant att inhämta uppgifter från referensperson på orten där barnet befann sig innan barnet och/eller föräldern fick skyddade personuppgifter.

Dokumentation

Handläggning av upplysningar och utredningar där barnet och/eller en förälder har skyddade personuppgifter innebär att handläggaren får ta del av uppgifter som kan avslöja var personen med skyddade personuppgifter befinner sig. Handläggaren behöver därför överväga vilka uppgifter som ska dokumenteras i ärendet. Dokumentationen i ärendet ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.[28] En förutsättning för dokumentationsskyldigheten är alltså att uppgiften är av betydelse i ärendet.[29] Vid upprättande av handlingar som gäller enskilda ska dessa begränsas till att innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller.[30]

En förälder som är part i en pågående domstolsprocess avseende vårdnad, boende eller umgänge har rätt till insyn i utredningsmaterialet hos socialnämnden, oavsett om föräldern är vårdnadshavare eller inte.[31] När uppgifterna finns dokumenterade i ärendet kan en förälders rätt att ta del av handlingar eller annat material i ärendet begränsas i den utsträckning det av allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna upplysningar till parten om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.[32]

[28] 11 kap. 5 § första stycket socialtjänstlagen (SoL).
[29] För mer information se Socialstyrelsen, *Handläggning och dokumentation – Handbok för socialtjänsten*, s. 159 ff.
[30] 4 kap. 1 § SOSFS 2014:5 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.
[31] JO 1994/95 s. 363 och JO 2000/01 s. 317.
[32] 10 kap. 3 § första stycket OSL.

Samverkan

Upplysningar och utredningar utförs på uppdrag av domstolen. Om socialnämnden har svårigheter att utföra uppdraget på grund av skyddade personuppgifter finns alltid möjligheten att samråda med domstolen om hur uppdraget kan genomföras. Eftersom domstolen kan göra en annan bedömning än socialnämnden är det lämpligt att socialnämnden och domstolen genom lokal samverkan försöker nå samsyn i hur skyddade personuppgifter kan hanteras i mål om vårdnad, boende och umgänge.